

Πύραυλος

Ευέλικτος και πολυχρηστικός ο «αυλός» (= σωλήνας, αυλάκι). Ο θεός Πάνας φύσηξε μέσα στον αυλό του καλαμιού εγκαινιάζοντας μελωδία φλογέρας και κλαρινέτου. Στην πιο πρακτική χρήση του, ο αυλός φιλοξένησε το νεράκι και ως μη γνωρίζουν οι (περισσότεροι) υδραυλικοί την ετυμολογία του επιτηδεύματός τους. Αλλά στον αυλό των αγγείων κυλάει και το ζωτικό μας αίμα, όπως θα ήξερε ήδη ο Ιπποκράτης.

Μουσικός αέρας, νερό, αίμα— και τελευταίος ο αυλός του πυρός, αυτός που έχει τούτες τις μέρες την τιμητική του στην «αντισφαίριση» της Μέσης Ανατολής.

Της Σαλονίκης ...

Το 'πάντες' δεν αφήνει απέξω κανέναν αλλά το 'άπαντες παρόντες' ανεβάζει τα γράδα της σιγουριάς ή της επισημότητας, ίσως κάποτε και της απαλής ειρωνείας – και όλα αυτά με ένα λιτό άλφα (το λένε αθροιστικό ή επιτατικό) που συνήθως παραμένει δυσδιάκριτο σε αντίθεση με το άλλο, το 'στερητικό', που υπόσχεται περισσότερο δράμα.

Το Βήμα της Κυριακής – 24.11.2024

Αμετροέπειες

Ο πρώτος καταγεγραμμένος πολυλογάς της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας είναι ο δύσμορφος Θεοσίτης που βγάζει γλώσσα στον Αγαμέμνονα της ομηρικής Ιλιάδας: δεν έχει μέτρο στα λόγια του, είναι 'αμετροεπής'. Δεν πρόκειται για σπάνιο κουσούρι και είναι κρίμα που η λέξη, με τη σφιχτή οικονομία της (και ναι, η ελληνική διαπρέπει σε αυτό το αγώνισμα) βρέθηκε στη λίστα με τα σπάνια και απαιτητικά της ελληνικής. Στη Θεσσαλονίκη πάντως εδώ και πολλά χρόνια την ερμηνεύουν αλλιώς: όχι 'πολλά λόγια χωρίς μέτρο' αλλά 'πολλά λόγια και καθόλου μετρό'. Σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες, το επόμενο Σάββατο τα πράγματα μπαίνουν στη θέση τους.

Καρντάσια

Εγγυημένο από τον Αριστοτέλη και τον Ιπποκράτη: 'δελφύς' είναι η μήτρα. Βάλτε τώρα μπροστά ένα αθροιστικό (προσοχή! αθροιστικό, όχι στερητικό) άλφα και έχετε δύο ή και περισσότερα προϊόντα της ίδιας μήτρας: 'α-δέλφια'. Εκτεταμένες έρευνες έχουν δείξει ότι η μόνη άλλη γλώσσα που ετυμολογεί τον αδελφό με αυτόν τον τρόπο είναι η τουρκική (εγγυημένο κι αυτό): kardas, συντομευμένο αντί karin (κοιλιά) das (σύντροφος). Κάτι ψυχανεμιζόταν εκείνος ο αείμνηστος, και αεί αιρετικός, δήμαρχος της Θεσσαλονίκης όταν κάποτε είπε 'οι Τούρκοι είναι αδέρφια μας'. Κάτι ξέρουν και τα καρντάσια, οι Σαλονικιοί.

Προσφαριρέσεις

Τον χάσαμε πρόωρα τον John Austin και προτού η φιλοσοφία του προλάβει να μας πει περισσότερα για το πώς 'κάνουμε πράγματα με τις λέξεις' (How to do things with words). Η μια αλήθεια, λοιπόν, είναι ότι η γλώσσα δεν φωτογραφίζει απλώς τη σκέψη και το ήθος αλλά τα διαμορφώνει κιόλας. Η άλλη είναι ότι όταν αφήσουμε τα πράγματα να εκβιάσουν τις λέξεις μπορεί να χορευούμε στο χείλος της φαιδρότητας.

Το Βήμα της Κυριακής – 01.12.2024

Πολιτική ορθότητα

Στην αρχή πολλοί νόμισαν (κάποιοι νομίζουν ακόμη) ότι ο όρος αναφέρεται στην ορθή διαχείριση και συμπεριφορά των πολιτικών προσώπων, όμως λογάρισαν χωρίς τον ξενόδοχο που είχε αποφανθεί ότι 'τα πάντα είναι πολιτικά', 'τα πάντα είναι πολιτική'. Και είναι σίγουρα πολιτικό το να διαβάσω αυτή και όχι εκείνη την εφημερίδα αλλά κάποιοι θα αναρωτιούνται: είναι 'πολιτικό', και με ποια έννοια, το να λέω 'χοντρός' αν χρόνοι δίσκετοι και μήνες οργισμένοι δεν μου επέτρεψαν να ταχυδακτυλουργώ με πιο κομψά συνώνυμα, όπως το 'εύσωμος' ή το 'εύσαρκος'; Όμως η πολιτική ορθότητα τείνει να βλέπει έξη ακόμη και εκεί που (απλώς) λείπει η λέξη.

Woke

Πρόκειται για παραφούδα της πολιτικής ορθότητας (κι αυτή made in USA), σημαίνει κάτι σαν 'γρηγορείτε' και αστυνομεί περιστατικά (ή αυτά που θεωρεί περιστατικά) ρατσιστικής, κυρίως, και σεξιστικής κακογλωσσίας. Έχει καλές προθέσεις, μόνο που τώρα ο Ελύτης θα έλεγε ότι κάπου ανάμεσα στην Τρίτη της πολιτικής ορθότητας και την Τετάρτη του woke πάνε να παραπέσουν κάμποσες λέξεις μας. Δεν ξέρουμε όμως τι θα έλεγε αν έβλεπε ότι εκτός από τις αφαιρέσεις έχουμε και προσθέσεις. Με άλλα λόγια: ποιητές, ποιήτριες και ποιητά.

Με καλές προθέσεις

Ξένες λέξεις θα εισβάλλουν πάντα, και δεν είναι πάντα εύκολο, ούτε χρειάζεται, να τις εκβάλουμε ή να τις διαβάλουμε. Και εδώ που τα λέμε, είναι δύσκολο να επιβάλεις το ντόπιο σε πείσμα του συρμού, πρέπει όμως να το προβάλλουμε και να το περιβάλλουμε με τη στοργή που του αξίζει. Ποιος αμφιβάλλει γι' αυτό;

Το Βήμα της Κυριακής – 08.12.2024

Ενσυναίσθηση

Η 'συνπάθεια' είναι παλιό, πολύ πριν τα 'μάρμαρα', λάφυρο των Άγγλων, Γάλλων, Πορτογάλων από τα ελληνικά. Οι λαφυραγωγοί διατήρησαν το νόημα, πλην δεν ήταν πάντα σεβαστικοί και όταν αργότερα υπεξείρεσαν και την 'εμπάθεια', της ανέθεσαν άλλα σημασιολογικά καθήκοντα: 'η ικανότητα να μπαίνει στη θέση του άλλου και να κατανοεί τις σκέψεις και τα αισθήματά του'. Κι έτσι εμείς κάναμε 'ρελάντ' με την 'εν-συν-αίσθηση': 'εν' για τη μετακίνηση προς τον άλλον και 'συν' για την αλληλέγγυα στάση – πολύ πιο δραστικό και περιεκτικό. Όταν πρόκειται για προθέσεις, παίζουμε στο γήπεδό μας.

Παρεμπιπτόντως

Παλιότερα, όταν προικία των δεσποινίδων ήταν, μεταξύ άλλων, το πιάνο και τα γαλλικά, μπορεί να το έλεγαν 'au fait' ή 'à propos' ή κάτι ανάλογο. Τώρα, με το αγγλόγλωσσο μονοπώλιο, σε κάμποσα στέκια επιπολάζει το 'by the way'. Δεν είναι περίεργο που για πολλούς αυτό το τελευταίο είναι πιο οικείο και εύκολο από το 'ειρήσθω εν παρόδω' αλλά γιατί τόση ανορεξία για το 'παρ-εμπιπτόντως'; Η συνέργεια των δύο προθέσεων ('παρά' και 'εν') συντομογραφεί με ακρίβεια 'αυτό που επ' ευκαιρία ή παρενθετικά πέφτει μέσα στην κουβέντα'. Η ελληνική έχει όλες τις καλές προθέσεις. Εμείς;

Παίζει φάση

Κάποτε οι λέξεις μοιάζει να πλήττουν με την επίσημη λεξικογραφική τους φορεσιά, γίνονται πιο «αζουαλ», χαλαρώνουν και όταν έρθουν στο κέφι διαπρέπουν στο παιχνίδι της «δημιουργικής ασάφειας». Το σπορ είναι νεανικό, έχει τη χάρη του και ασ συνοφρυώνεται εκείνοι οι «γηραλέοι φαλακροί και σεβάσμιοι καθηγητάδες» του Γουίλιαμ Μπάτλερ Γέιτς.

Το Βήμα της Κυριακής – 15.12.2024

Παίζει

«Παίζει πάρτι στο νησί». Κουίζ: Το «παίζει» σημαίνει ότι το πάρτι βρίσκεται σε εξέλιξη; Προγραμματίζεται; Υπάρχει πιθανότητα να γίνει; Είναι πολύ πιθανό ότι θα γίνει; Είναι πάντως ενδιαφέρον ότι μια λέξη καταφέρνει να υποκαθιστά με χαριτωμένη ελαφρότητα ένα ολόκληρο φάσμα από άλλες, λιγότερο ή περισσότερο «λόγιες», εκφραστικές επιλογές. Ταιριάζει, ασφαλώς με την αύρα της νεανικής χαλαρότητας, αλλά τι πρέπει να κάνει ο βαθμολογητής της έκθεσης των Πανελλαδικών που διαπιστώνει ότι ο νεανίας ή η νεάνις που την χρησιμοποιεί μάλλον δεν διαθέτει κάτι καλύτερο στη λεξιλογική συλλογή του/της; Κάποιοι σίγουρα θα φοβούνται ότι το πολύ «παίζει» παίζει εν ου παικτοίς.

Φάση

«Είναι φάση το αγόρι». Το άσμα πάλωσε, το αγόρι θα μεγάλωσε αλλά η «φάση», σε αντίθεση με άλλους νεολογισμούς, κρατάει ακόμη και μοιάζει με σημασιολογικό πανδέκτη: «δεν είμαι σε φάση» (= δεν έχω διάθεση), «περνάω φάση» (= αντιμετωπίζω δυσκολίες), «θα παίξει καλή φάση» (= θα έχει ενδιαφέρον). Και αν το αγόρι που λέγαμε είναι, όπως φαίνεται να είναι, ερωτεύσιμο, «θα γίνει φάση» με όλα τα συμπαρ(α)μαρτούντα. Αυτό το τελευταίο το λένε και «φάσωμα». Τριφασικές (και βάλε) κουβέντες, και καλό κουράγιο στον λεξικογράφο που πασχίζει να καταγράψει το βολτάζ.